

Araştırma

YETİŞTİRME YURTLARINDA AKRAN ŞİDDETİ* – Ankara’da İki Yetiştirme Yurdu Örneği–

Peer Violence at Residential Settings For Youngsters (Orphanages) –Sample of Two Orphanages in Ankara–

Özge ÖZGÜR SAYAR**

* Bu çalışma 2005–2006 öğretim yılında H.Ü. Bilimsel Araştırmalar Birimi tarafından desteklenen “Yetiştirme Yurtlarında ... Kalan Ergenler ve Sosyal Servis Görevlilerinin Şiddete Yönelik Uygulamaları” adlı 05 D05 705 001 no’lu araştırma projesinin sonuçlarının bir bölümüdür.

** H.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü, araştırma görevlisi.

ÖZET

Bilindiği gibi şiddet, her alanda olduğu gibi gençlik alanında da artış göstermekte, gençlerin yaşam kalitesini olumsuz etkilemektedir. Yetiştirme yurtları ise sunduğu olanaksızlıklar ve sosyalleşmeye olan olumsuz etkisi nedeniyle bir risk ortamıdır. Bu çalışmada, yetiştirme yurtlarında kalan ergenlerin birbirine yönelttiği şiddetin nedenlerine ilişkin kuramsal bilgi ve Ankara’da iki yetiştirme yurdunda yapılan araştırmanın sonuçlarına yer verilmiştir. Buna göre, yetiştirme yurdunda kalan ergenler arasında fiziksel, duygusal-sözel ve kısmen cinsel şiddet türlerinin tümü yaşanmaktadır. Bu sorunun önlenmesi için bireysel, kurumsal ve toplumsal önlemlere ihtiyaç vardır.

Anahtar sözcükler: Şiddet, akran şiddeti, yetiştirme yurtları.

ABSTRACT

As commonly known, violence has increased and has been affecting the life quality of the youth. Orphanages (institutional care for youngsters), are risk environments because of their insufficiency and their adverse effects on socialization. In this study, the theoretical base of violence among adolescents in orphanages and the results of the study realized in two orphanages in Ankara are included. Via these results, all of the forms of violence (physical, emotional-verbal and partly sexual) have been observed at orphanages. There should be individual, institutional and social prevention strategies in order to prevent this problem.

Key words: Violence, peer violence, orphanages.

GİRİŞ

Şiddet, günümüzün önemli sosyal sorunlarından birisidir. Şiddetin tanımının da genişlemesiyle birlikte, bu konuya olan duyarlılığın arttığı söylenebilir. Şiddet günümüzde yalnızca fiziksel şiddetin anlaşıldığı dar bir kavram değil, duygusal, sözel, cinsel, ekonomik, politik şiddeti de içeren geniş bir kavram olarak anlaşılmaktadır. Artık, fiziksel şiddetin gözle görünür bıraktığı hasarın duygusal-sözel şiddetin bıraktığından daha ağır olduğu önyargısı yerini, incitilmiş duyguların da bazen daha ağır ve onarılmaz sonuçlara yol açtığı düşüncesine bırakmıştır. İşte bu yüzden ki ekonomik ve toplumsal şiddetten, iş yerinde şiddete kadar birçok geniş yaşam alanında ele alınan şiddet, okul şiddeti, gençlik şiddeti, kadına yönelik şiddet gibi yeni kavramları doğurmuştur.

Şiddet, öğrenilen bir davranıştır. Dolayısıyla, şiddeti önlemek ve azaltmak mümkündür. Sosyal hizmet bilim ve mesleği, insanın değişebileceği ve gelişebileceği düşüncesine dayanan bir bilim ve meslek olarak insanın yaşam kalitesini iyileştirmek, işlevselliğini artırmak için şiddet sorununa ilgi duymalı, şiddeti önleme ve azaltma yollarını tartışmalıdır.

Aşağıda, öncelikle şiddetin tanımı ve gençlik şiddetinin yaygınlığına değinilecek, daha sonra bu çalışmanın odağı olan yetiştirme yurdunda kalan

ergenler ve toplumsallaşma faktörlerinin bir sonucu olarak şiddet hakkında bilgi verilecek ve araştırmanın bulguları değerlendirilecektir.

Şiddetin Tanımı ve Yaygınlığı

Sözcük olarak şiddet, genel anlamda aşırı duygu durumunu, kaba ve sert davranışı, özel anlamda ise saldırgan davranışları, kaba kuvveti, beden gücünün kötüye kullanılmasını, yakan, yıkan, yok eden eylemleri, taşlı, sopalı, silahlı saldırıları, bireye ve topluma zarar veren etkinlikleri tanımlar (Köknel, 2000:20). Literatürde farklı şiddet tanımları yer almaktadır. Örneğin Dodson (1993; Akt.,Turam, 1996:391-436) şiddeti, öfke ya da düşmanlık duygusunun yoğun ve yıkıcı bir biçimde somutlaşması olarak tanımlarken, Lore ve Schultz (1996:28-34) şiddeti, hayatta kalmak amacıyla kullanılan savunma mekanizmalarından biri olarak görürler. Dünya Şiddet ve Sağlık Raporu'nda şiddet, "Gücün ya da fiziksel kuvvetin; tehdit yoluyla ya da gerçekte; fiziksel zarar, ölüm, psikolojik zarar, gelişme engeli ya da yoksunluğa (ihtimalde ya da gerçekte) neden olacak şekilde; kendine, bir başkasına ya da bir grup veya bir topluma karşı niyetli biçimde kullanılması" olarak tanımlanmıştır (Krug, 2002: 11-43). Bu son tanım çok daha geniş kapsamlı ve günümüzde kabul edilen bir tanımdır. Fiziksel, cinsel, duygusal ve sözel şiddet türlerini içinde barındırmaktadır.

Araştırmamanın konusu olan ergenler arasında şiddet konusu kişilerarası şiddet kategorisinde ele alınmaktadır. Dünya Şiddet ve Sağlık Raporu'na göre genç bireyler arasındaki şiddet olayları 2000 yılında 199.000 gencin ölmesine neden olmuştur ki bu da her 100.000 gençten 9.2'sinin hayatını kaybettiğine işaret etmektedir. Gençler arasında şiddetin en yoğun yaşandığı yer Afrika ve Latin Amerika iken en düşük oranda yaşanan yerler ise Batı Avrupa, Asya'nın bazı kısımları ile Pasifik'tir. Amerika Birleşik Devletleri'nde ve hızlı değişim yaşayan ya da gelişmekte olan ülkelerde gençler arasında şiddet diğerlerine göre daha yoğundur (Krug, 2002: 11-43). Ülkemizde yapılan araştırmalarda da çocuk ve ergenlerin birbirine yönelttiği şiddetin küçümsenmeyecek düzeyde olduğu ve artış gösterdiği bulunmuştur. İlköğretim 5. ve 8. sınıf öğrencileriyle gerçekleştirilen bir araştırmada bu öğrencilere -ne sıklıkta ve kimler tarafından- fiziksel şiddete uğradıkları sorulmuştur. Öğrencilerin %74'ü hayatlarında en azından bir kez fiziksel şiddete uğradıklarını bildirmişlerdir. Bu öğrencilerden %23'ü babalarının, %20'si arkadaşlarının, %16'sı annelerinin ve %14'ü ise öğretmenlerinin kendilerine fiziksel şiddet uyguladığını ifade etmişlerdir (Deveci ve Açıık, 2002). Görüldüğü gibi, bir arkadaşın diğerine uyguladığı fiziksel şiddetin görülme sıklığı öğretmen ya da anne tarafından uy-

gulanana fiziksel şiddetten daha yüksek bulunmuştur. Öğülmüş (1995:72) yabancı yayınlarda söz konusu ülkelerin okullarındaki şiddet olaylarıyla ilgili ayrıntılı istatistiksel bilgiler sunulduğunu, buna karşın ülkemizde basına yansıyan olaylar dışında güvenilir bir istatistik yayınlanmadığını ifade ederek, buna karşın yetkililerin ve özellikle basının liselerde şiddet ve saldırganlığın arttığı konusunda görüş birliği içinde olduğunu belirtmiştir. Öğülmüş (1995) yaptığı araştırmada, liselerde en sık görülen üç olayın, hırsızlık (%76.4), vandalizm/eşyaya-mala zarar verme (%74.6) ve bazı öğrencilerin yaralanmasıyla sonuçlanan kavgalar (%64.9) olduğunu bulmuştur. Bu araştırmadan on yıl sonra aynı çalışma Durmuş ve Gürkan (2005) tarafından tekrarlanmış ve benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Ancak bu kez, liselerde en sık görülen olaylar sıralamasında bazı öğrencilerin yaralanmasıyla sonuçlanan kavgalar Öğülmüş (1995)'in araştırmasında üçüncü sıradayken bu araştırmada ikinci sırayı (%70.1) ve Öğülmüş (1995)'in araştırmasında altıncı sırada yer alan öğrenci grupları arasındaki kavgalar bu araştırmada üçüncü sırayı (%70.1) almıştır. Bu sonuçlar, okullarda öğrencilerin birbirine yönelttiği şiddetin on yıl içinde arttığını düşündürmektedir.

Toplumsallaşma Etmenleri Açısından Yetiştirme Yurdunda Kalan Ergenler Arasında Akran Şiddeti

Yetiştirme yurdunda kalan ergenler arasında yaşanan akran şiddetini anlayabilmek için gelişimsel ve bireysel özelliklerin yanı sıra toplumsallaşma etmenlerinin de etkisinin anlaşılması son derece önemlidir. Çünkü çok boyutlu olan şiddet sorunu; ergenlik döneminin risk içeren özelliğinden, bireysel özelliklerden etkileneneği gibi çocuğun toplumsallaşmasına doğrudan ya da dolaylı katkıda bulunan aile, akran grubu, okul ve toplumsal faktörlerden de etkilenmektedir. Bu nedenle aşağıda önce gelişimsel ve bireysel özelliklerin şiddete etkisinden bahsedildikten sonra toplumsallaşma etmenlerinin genelde akran şiddeti, özelde de yetiştirme yurtlarında kalan ergenler üzerindeki rolü aktarılacaktır.

Gelişimsel ve Bireysel Faktörler

Ergenlik dönemi gelişme ve değişme bakımından bir dönüm noktasıdır ve aynı zamanda da şiddet ve saldırganlığın ulaştığı boyut bakımından da riskli bir dönemdir. Çünkü ergenlik dönemi çeşitli alanlardaki hızlı ve keskin değişimleri beraberinde getirmektedir. Ergenlik döneminin genel kabul gören bu özellikleri şüphesiz yetiştirme yurdunda kalan ergenlerin hayatına ve araştırmanın konusu olan şiddet davranışına çeşitli

düzeyleerde etkide bulunacaktır. Dolayısıyla, yetiştirme yurdunda kalan ergenlerin olumsuz bir değerlendirmeyle şiddet ve saldırganlık davranışları açısından riskli bir dönemde olduğu, olumlu bir değerlendirmeyle ise bu dönemin gelişme ve değişme açısından fırsatları da içinde barındırdığı söylenebilir.

Yetiştirme yurtlarında kalan ergenlerin de bireysel özellikler bakımından şiddet davranışına yatkın olması söz konusu olabilir. Bıyıklı (1982) yetiştirme yurdunda yuvadan gelen çocukların zihinsel ve psikososyal gelişim alanları açısından aile yanında kalanlara oranla daha düşük bulmuştur. Saral Şahin (1990) yaptığı araştırmada yuvada kalan çocukların davranış sorunlarını incelemiştir. Buna göre, bu çocuklarda bağımlılık, anksiyeteden kaynaklanan saldırganlık, tahripkarlık, öfke nöbetleri gibi davranışlar, çeşitli korkular, hiperaktif, obsesif ve kompulsif ruhsal bozukluklar görülmüştür. Pınar (1988)'a göre de ebeveyn yoksunu, ihmal ve istismar edilmiş, parçalanmış ve geçimsiz aileden gelen çocuklarda psikosomatik, psikomotor, duygusal bozukluklar ve bozuk sosyal ilişkiler görülmektedir. Bunun yanında kurum bakımında yetişen çocukların benlik kavramı, kendine güven ve kendine inanç düzeyleri yapılan araştırmalarda düşük bulunmuştur (Erkan, 1995; Ünlü, 1987). Oysa liseli gençlerle yapılan araştır-

malarda yüksek düzeyde kendilik imgesi olanların öfke kontrollerinin daha iyi olduğu saptanmıştır (Okman, 1999). Tüm bu bireysel faktörler içinde ele alınabilecek özellikler, kurum bakımındaki ergenlerin şiddet karşısında hassas bir konumda olduğunu hatırlatmaktadır.

Ancak bu konuyu açıklayabilmek için yalnızca gelişimsel ve bireysel süreçlerin değil, toplumsallaşma etmenleri olarak anılan diğer etmenlerin de incelenmesi gerekmektedir.

Aile içinde yetişme olanağı bulamayan, çeşitli nedenlerle korunmaya muhtaç hale gelmiş çocukların yetiştiği sosyal hizmet kuruluşları (çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtları) çocuğun toplumsallaşmasına doğrudan etkide bulunur. Önceleri, "kültürel normların bir kuşaktan ötekine aktarımı" olarak tanımlanan toplumsallaşma bugün, "insan olma, insanı oluşturma süreci" olarak tanımlanmaktadır. İkinci tanımda bireyin "gizil gücünü tümüyle harekete geçirmek için gerekli olan araçlar" odak noktadır (Zigler ve Seitz, 1978:32. Akt. Uluğtekin, 1991). Zigler ve Child (1969:474. Akt. Uluğtekin, 1991) toplumsallaşmayı "bireyin diğer insanlarla etkileşim yoluyla kendine özgü davranış ve deneyim örüntülerini geliştirdiği bir süreç olarak tanımlamıştır. Toplumsallaşma kuramına katkıda bulunan yaklaşımlar içinde öğrenme kuramcılarının en ağırlıklı olanıdır (Uluğtekin, 1991). Davis

(1972. Akt: Çok, 1993) gençlerin toplumsallaşmada en üst düzeyde olduğunu vurgulayarak, bu dönemde bireyin toplumsal olarak kişiliğinin yayıldığını, kültüre katılarak güçlendiğini belirtmektedir. Cılga (1994), yetiştirme yurtlarında yetişen gençlerin toplumsallaşma sürecinde bölünmeler meydana geldiğini dolayısıyla da gençlerin sağlıklı sosyalleşemediğini vurgulamaktadır.

Toplumsallaşma etmenlerinin bir ürünü olan şiddet, çok yönlü ve karmaşık bir olgudur. Her ne kadar, gençlerin neden şiddet uyguladığını açıklayan bazı faktörlerden bahsedilebilse de, hiç kimse bireyin neden şiddeti uyguladığına dair kesin bir tanımda bulunamaz. Yetiştirme yurtlarında kalan ergenlerin yaşadığı şiddet, insanı çevresindeki her tür kaynakla etkileşim sonucunda öğrenme yoluyla "kendisi" yapan toplumsallaşma faktörlerinden ya da açık bir deyişle akran grubu, aile, okul ve toplum faktörlerinden etkilenir.

Akran Grubu Faktörleri

Akran grupları ergenlikte oldukça önemli bir yere sahiptir. Çünkü arkadaşlık ilişkileri ergenin yaşamında kendini kanıtlama için önemli bir kaynaktır. Cılga (1989), gençlerin yurt yaşamında çok yönlü arkadaşlık ilişkileri içine girme eğilimlerinin düşük, arkadaşlık ilişkilerinin dar bir etkileşim ortamını içermekte olduğu

nu, yurttta oluşun etüt gruplarının kendi içinde kapalı gruplaşmalara yol açtığını belirtmektedir. Sayar (2005)'in de belirttiği gibi genelde ergenlik döneminde ve özelde de yetiştirme yurtlarında kalan ergenler için "arkadaş bulma" ya da "sağlıklı arkadaşlık ilişkileri geliştirme" önemli bir stres faktörüdür. Yetiştirme yurdunda kalan ergen, çok sayıdaki başka ergenlerle aynı yerde yaşamak zorundadır. Bu yerde yaşama onun seçimi olmadığı gibi ne kadar süre kalacağını belirlemek de onun elinde değildir. Dolayısıyla tam olarak bilmediği bir nedenle, tanımadığı, sevdiği/sevmediği insanlarla, belirsiz bir süre, çok sevimli olmayan bu kurumda kalmak zorundadır. Üstelik pek çok yaşam alanını (yatak odası, T.V odası, etüt salonu, banyo...v.b) pek çok kişiyle paylaşmak durumunda olduğundan kendine ait, onun bireyselliğini yaşamasına izin verecek imkanlar da sunulmamaktadır. Böyle bir ortamda ergenin arkadaşlık ilişkileri geliştirmesi onlar üzerinde büyük bir baskı kaynağı olacağı gibi, bu sürecin sağlıklı bir süreç içinde gerçekleşmesini de olumsuz etkileyecektir. Yapılan araştırmalar, uzun süre kurumlarda kalan çocukların başka insanlarla olumlu duygusal bağ kurmakta zorlandığını, bu çocukların ilişkilerinde yüzeysellik, düşmanca ve sosyal olmayan davranışların belirgin olarak görüldüğünü göstermektedir (Ekşi, 1990:27).

Aile Faktörü

Yetiştirme yurtlarında ise ailenin yerini devletin tayin ettiği, onlarla kan bağı olmayan yetişkinler alır. Bu kişiler, 2828 sayılı yasada yer alan, Yetiştirme Yurtlarının Kuruluş Ve İşleyişine İlişkin Yönetmelikte (1995) ifade edilen sosyal servis görevlileridir. Aynı yasada sosyal servis görevlileri; sosyal hizmet uzmanı, psikolog ve grup sorumlusu olarak ifade edilmiştir. Sosyal servis görevlilerinin yönetmelikte belirtilen sorumluluklarından ileride bahsedilecektir, ancak burada kısaca, ergenin yetiştirilmesinden sorumlu olduğu, ailenin yerini alması beklendiği söylenebilir. Buna bağlı olarak, yetiştirme yurdunun ergenlere sunduğu olanakların ve ergenin sosyalleşmesine olan katkısının önemi açıktır. Bununla birlikte yetiştirme yurdunda kalan ergenlerin ailesiyle görüşme sıklığı, ilişkilerinin niteliği, onunla ilgilenen bir gönüllünün olup olmadığı kısaca ergenle iletişim halinde olan herhangi bir yetişkinin ergenin sosyalleşmesine olan etkisi, şiddet davranışı açısından dikkate alınması gereken etmenlerden bazılarıdır. Yetiştirme yurdunda kalan ergenin ailesi ya da bir başka yetişkinle kurduğu sağlıklı ilişkinin şiddet davranışı için koruyucu olduğu söylenebilir. Çünkü yapılan araştırmalar anne, baba ve ergen arasındaki iletişimin niteliğinin ergenin kimlik gelişiminde etkili olduğunu vurgulamaktadır. Sıcak bir aile orta-

mının bulunduğu ve aynı zamanda ergenin özerkliğinin tanındığı aile ortamının, kimlik ve özgüven gelişimine olumlu etkisi olduğu ifade edilmektedir (Kamptner, 1988:247-264). Anne şefkatinden yoksun büyüyen çocukların saldırganlığa yatkın olduğu belirlenmiştir. Soğuk, itici tutumlarla çocuk yetiştirme, saldırganlığı geliştirmektedir (Feckbach, 1970. Akt: Aydın, 2004:130). Pek çok araştırmacı, şiddet döngüsünü sosyal öğrenme modeliyle açıklamaktadır. Yapılan araştırmalar, daha önce istismar geçmişi olanların olmayanlara göre daha fazla şiddet uyguladığını, daha saldırgan ve yıkıcı olduğunu ortaya çıkarmıştır (Lorber ve diğerleri, 1984; Matson, 1989; Sobsey, 1994). Ayrıca benlik kontrolü zayıf olan, saldırgan davranan ya da şiddet uygulayan ana babalar, çocukları için rol modeli olurlar. Araştırmalar, saldırgan ana babaların saldırgan çocuklara sahip olduğunu ana babaların cezalandırıcılığı ile akran grubu içinde gösterilen saldırganlık arasında ilişkiler olduğunu ortaya koymaktadır (Danziger, 1970:5-6:Akt. Uluğtekin, 1991).

Yetiştirme yurtlarında verilen hizmetin nitelik ve nicelik yönünden eksik olduğu, ergenlerin sosyal, ahlaki, psikolojik, fiziksel ve zihinsel gelişimlerini olumsuz etkilediği konusu hemen herkesçe üzerinde görüş birliğine varılan bir konudur. Kurumun yapısal özelliğinden kaynaklanan bu

yetersizlik, "şiddet" gibi çok boyutlu bir sorunun üretilmesine, sürdürülmesine ve aktarılmasına da kaynaklık etmektedir. Yetiştirme yurdunda çalışan meslek elemanlarının dile getirdiği en önemli sorunlar arasında "çocukların birbirine yönelttiği şiddet" ilk sıralarda yer almaktadır. Aynı şekilde buralarda çalışan yardımcı personel ve uygulama yapmaya giden lisans öğrencileri de ergenler arasındaki şiddete, kendi gözlemleri ve duyular yoluyla şahit olduklarını belirtmişlerdir. Kısaca, her ne kadar sayısal olarak ortaya konmamış olsa da yetiştirme yurtlarında yaşanan bu tür şiddet, azımsanmayacak boyuttadır ve genel olarak ergenlere fiziksel, zihinsel, duygusal, psikolojik ve sosyal zararlara yol açtığı kesindir. Bir başka sakınca da bu tür yaşam ortamlarının çevreyle ilişki ve iletişiminin kısıtlı olması durumunda kendi "şiddet kültürünü" üretmesi ve bu kültürün büyükten küçüğe aktarılacak çaresiz boyutlara ulaşmasıdır.

Okul Faktörü

Yetiştirme yurdunda kalan ergenler, okulda da yeterince takip edilmediğinde ya da onlarla yeterince ilgilenilmediğinde, şiddet davranışını körükleyen bir başka etmen olmaktadır. Yörükoğlu'na (1987:169-175) göre, okulun belli özellikleri ve psikolojik ortamı, akran etkileşimine ve düşmanlığa neden olabilir. Okulda tartışma ve kavgalara neden olabilecek anlaşmazlıkların her zaman olabile-

ceği ve bunun özellikle silahın yaygın olduğu toplumlarda silah kullanılmasını da beraberinde getireceği bilinmektedir. Okulda, kültürel, etnik, dinsel veya ekonomik nedenlerle gençler arasında oluşan olumsuz ortamın da saldırganlığı artırabileceği vurgulanmaktadır (Duman, 2000: 2-21).

Toplumsal Faktörler

Şiddetin nedenleri konusunda yapılan araştırmalar, şiddetin tek bir nedene indirgenemeyeceğini göstermiştir. Tezcan (1996:105-108), şiddetin bugün toplumsal bir sorun olduğunu, çevreden kaynaklandığını ve engellenme sonucunda ortaya çıktığını belirtmektedir. Tezcan, gelişmekte olan toplumlarda bireyin kendini gerçekleştirme ve geliştirme konularında kısıtlı olanaklara sahip olduğunu, bu durumun bireyin yaratıcılığını engellediğini ve bireyin kendini kanıtlamak için şiddete yönelmesine yol açtığını ifade etmektedir.

Bütün bunlarla birlikte toplumların sahip olduğu kültürel özelliklerin de şiddete etkide bulunduğu düşünülmektedir. Köknel (2000:152-182), toplumumuzda "delikanlılık" ya da "kabadayılık" adı altında saldırganlık içeren davranışların birer erkeklik özelliği olarak hoş görüldüğünü ve bu davranışların birer kişilik özelliği haline geldiğini belirtmektedir. Ona göre, çevredekilerin sergilediği davranışlar, çocuk ve gençlerin öğren-

melerine temel oluşturmakta, böylece toplumdaki saldırgan davranışlar ve şiddet eylemleri kolayca benimsenmekte, tekrar edildikçe de bu öğrenme pekiştirilmektedir. Eğitim yöntemi olarak baskı, korkutma ve dayak da benzer etkiyi yaratmaktadır. Köknel, bu tür uygulamaların birer eğitim yöntemi olarak kullanıldığı ortamlarda yetişen çocukların, suç işleme oranlarının yüksek olduğunu gösteren araştırma sonuçlarının bulunduğunu belirtmektedir.

Medyadaki şiddet gençlikte şiddeti etkileyen bir başka faktördür. Filmlerdeki ve televizyondaki şiddetin çocukları etkileme şekli ve süreci ile ilgili üç tür mekanizma ve etkiden söz edilmektedir: a) Gözlemsel öğrenme: Bireyler medyada gördükleri şiddet olayları ile daha önce davranış dağarcıklarında olmayan insanlara zarar vermenin ve şiddetin yeni biçimlerini öğrenerek davranış dağarcıklarına katmaktadırlar. b) Kontrolün kaybolması: Saldırgan davranış ve eylemleri izleyenlerin saldırganlık ve şiddete karşı olan engelleyici kontrol mekanizmaları gevşemektedir. c) Duyarsızlaşma: İzleyicilerin saldırgan davranışlar ve onun kurbanlarda yarattığı sonuçlarına karşı olan duygusal tepkileri azalmaktadır.

Çünkü şiddet görüntüleri olağanlaşarak ve kanıksanarak, sanki gerçek değilmiş gibi algılanmakta ve zaten görüntüler asla gerçeğin yerini

tutmamakta, şiddet medyaya olanca çıplaklığıyla yansıyamamakta, adeta tül bir perde altına alınmaktadır (http://saqlik.tr.net/ruh_sagliqi_gencli_k_siddet_1.shtml 31.01.06)

Yetiştirme yurdunda kalan ergenler, toplumsal ilişkileri sınırlı olduğundan, kendi içinde bir kurum kültürünün oluşmasına izin veren yapıdadır. Dolayısıyla, toplumsal ya da mahalli karakteristikler her ne kadar tüm ergenleri de etkilese de yetiştirme yurdunun getirdiği, kapalı ve izole kuruluş olma dezavantajı, olumsuz toplumsal etkilerin daha da karmaşıklaşmasına ve etkisinin yoğun hissedilmesine neden olabilir.

Şiddetin yoğun olarak yaşandığının bilindiği ancak henüz bir araştırmaya konu olmamış olan "yetiştirme yurtlarında şiddet", sosyal hizmetin birincil ve en önemli alanlarından biri olan korunmaya muhtaç çocuklar alanı içinde yer almaktadır. Tercih edilmeyen, ancak ülkemiz koşulları nedeniyle uygulanmak durumunda kalınan "kışla tipi bakım modeli" ve bu modelde yer alan, "yetiştirme yurtları ve burada kalan ergenler" şiddete uğrama, şiddet uygulama ve şiddeti ileriki yaş dönemlerine taşıma açısından bir risk grubudur. Buralarda çalışan, sosyal hizmet uzmanı, psikolog ve grup sorumlusunu içine alan sosyal servis görevlilerinin ergenler arasında yaşanan şiddete yönelik uygulamaları, şiddet sorunu-

nu önleme ve azaltma açısından büyük önem taşımaktadır.

Sosyal hizmet bilimi ve mesleğinde uygulamadan gelen bilgi (practice wisdom) önemli bir yere sahiptir. Sosyal hizmet araştırmasının da sosyal hizmet uygulamasına katkıda bulunması gerektiği düşüncesi, işte bu iki düzlemin (teori ve pratik ya da okul ve alan) birbiriyle olan sıkı ilişkisinden kaynaklanmaktadır. Yetiştirme yurtlarında ergenler arasında şiddetin yaşandığı bilinmektedir. Sayılarla ortaya konmuş olmasa da gerek alanda çalışanlar ve gerekse alanda alan uygulaması yapan öğrenciler bu sorunu dile getirmektedir. Ancak, bir soruna müdahale edebilmek için o sorunun boyutlarının, niteliğinin ve dinamiğinin ortaya konması önemlidir. Çalışmada, ergenlerin şiddet uygulama ve şiddete uğrama sıklığı, ergenlerin şiddet uygulama ve şiddete uğrama durumunun çeşitli betimleyici faktörler açısından farklılaşp farklılaşmadığı, şiddete uğrayan ergenlerin ne hissettiği ve nasıl davrandığı, şiddet uygulayan ergenlerin davranışlarını nasıl değerlendirdiği, ergenlerin kurumdaki sosyal servis görevlileri ve yöneticilerin şiddete yönelik uygulamalarını nasıl değerlendirdiği ve ergenlerin şiddet ve şiddet uygulayanlar hakkında ne düşündüğü araştırılmıştır.

Bu araştırmanın sorunu, öncelikle, günümüzde genelde şiddetin, özelde gençlik şiddetinin artarak devam et-

mesi; korunmaya muhtaç ergenlerin şiddet davranışına yönelme ve şiddete maruz kalma bakımından risk altında olması ve bu kurumlarda ergenler arasında yaşanan şiddetin yeterince bilinmemesidir.

AMAÇ

Bu çalışmanın amacı, yetiştirme yurtlarında yaşayan ergenler arasındaki şiddetin ortaya konulmasıdır. Bu amaçla aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

- Ergenlerin şiddet uygulama ve şiddete uğrama sıklığı nedir?
- Ergenlerin şiddet uygulama ve şiddete uğrama durumu çeşitli betimleyici faktörler açısından farklılaşmakta mıdır? (cinsiyet, kuruma gelme yaşı...gibi)
- Şiddete uğrayan ergenler ne hissetmekte ve nasıl davranmaktadır?
- Şiddet uygulayan ergenler davranışlarını nasıl değerlendirmektedir?
- Ergenler kurumdaki sosyal servis görevlileri ve yöneticilerin şiddete yönelik uygulamalarını nasıl değerlendirmektedir?
- Ergenlerin şiddet ve şiddet uygulayanlar hakkındaki görüşleri nelerdir?

TANIMLAR

Yetiştirme Yurdu: 2828 sayılı S.H.Ç.E.K.yasasında 13-18 yaş arası çocukların yetiştirilmesi için kurulan, Ankara'da bulunan Seyranbağları Kız Yetiştirme Yurdu ve 50. Yıl Erkek Yetiştirme Yurdu'dur.

Ergen: Yetiştirme yurdunda kalan 13- 18 yaşlar arasındaki kişidir.

Şiddet: Ergenin, yetiştirme yurdunda kalan diğer kişilere niyetli biçimde ya da algılanan niyetlilikle verdiği psikolojik ya da fiziksel zarardır. Araştırmada, **fiziksel şiddet**, dövme, tokat atma, saç çekme, tekme atma, yaralama gibi fiziksel zarar veren davranışların; **duygusal-sözel şiddet**, küfür etme, alay etme, gruptan dışlama, kötü söz söyleme gibi duygusal ve sözel olarak zarar veren davranışların; **istenmeyen davranışlar** ise cinsel taciz, herhangi bir davranışta bulunmaya zorlama gibi davranışların karşılığı olarak kullanılmıştır.

YÖNTEM

Araştırma amacının gerçekleştirilmesi için nicel araştırma yöntemlerinden genel tarama modeli uygun görülmüştür. Bu araştırmanın çalışma evrenini Ankara ilindeki iki yetiştirme yurdu oluşturmaktadır. Bu yetiştirme yurtları 50. Yıl Erkek Yetiştirme Yurdu ve Seyranbağları Kız Yetiştirme Yurdu'dur. Amaçlı örnek-

leme yolunun kullanıldığı bu örneklem seçiminde amaç olabildiğince çok sayıda ergene ve sosyal servis görevlisine ulaşmaktır. Amaçlı örnekleme, olasılık dışı örnekleme türlerindedir ve "yargısal örnekleme" olarak da anılmaktadır. Bu tür örneklemede araştırmacı kimlerin seçileceği konusunda geçmişteki bilgi ve becerilerine dayanarak kendi yargısını kullanır (Balcı, 2000:102). Ankara'daki en eski ve en köklü iki yetiştirme yurdu olan ve şiddet olayları bakımından sorunların yaşandığı bilinen 50.Yıl Erkek ve Seyranbağları Kız Yetiştirme Yurdu'nun bu ihtiyaca cevap verebileceği düşünülmüştür.

Seçilen bu yetiştirme yurtlarında tam sayım yapılmıştır. Ancak ailesinin veya akrabalarının yanına izni almış olan, nakli başka bir yurda çıkan, kaçak durumunda olan ve soru kağıdını yanıtlamak istemeyen ergenler araştırmaya dâhil edilememiştir. Araştırmaya katılan ergenlerin sayısı 57'dir.

Veriler, araştırmacı tarafından, literatürden yararlanarak geliştirdiği soru kağıdı yoluyla toplanmıştır. Soru kağıdının hazırlanmasında Pişkin (2003)'in "akran zorbalığı" anketi büyük ölçüde belirleyici ve yol gösterici olmuştur. Bu soru kağıdında, her bir şiddet davranışı türü (fiziksel, duygusal, sözel, cinsel) davranışa dönüştürülerek (örn. tekme atma, alay etme... gibi) ergenlerin bu davranışları uygulama ve bu davranışla-

ra uğrama sıklığı, çeşitli değişkenler açısından uğrama ve uygulama farklılıkları ve şiddete ilişkin diğer durumlar belirlenmeye çalışılmıştır.

Toplanan veriler, bilgisayar ortamına aktarılarak, SPSS programı yardımıyla çizelgeler haline getirilmiş ve nicel olarak sunulmuştur. Değişkenler arasındaki farkın anlamlılık düzeyini ölçmek için x2 (kikare) testi kullanılmıştır.

BULGULAR

Bu başlık altında Ankara'da bulunan iki yetiştirme yurdunda kalan ergenler arasındaki şiddeti saptamaya yönelik yapılan araştırmanın temel bulguları aktarılmış ve tartışılmıştır. Aşağıda kullanılan "sıklıkla" deyimini "her gün veya haftada en az bir kez" anlamında kullanılmıştır ve şiddetin sıklık bakımından ulaşabileceği en ciddi boyutu ifade etmektedir. Bu nedenle tablolarda % olarak ifade edilen oranlar, ergenlerin "her gün veya haftada en az bir kez" uyguladığı ya da maruz kaldığı davranışlar olduğundan "sıklıkla" ifadesi ile birlikte kullanılmıştır.

Çizelge 1: Yetiştirme Yurdunda Kalan Ergenlerin Yurtta Kalan Arkadaşları Tarafından Sıklıkla Fiziksel/Duygusal-Sözel ve İstenmeyen Davranışları İçeren Şiddete Uğrama Durumu

Fiziksel Şiddete Uğrama Durumu	Sayı	%
Uğruyor	15	26.3
Uğramıyor	42	73.7
Duygusal-Sözel Şiddete Uğrama Durumu		
Uğruyor	45	78.9
Uğramıyor	12	21.1
İstemediği Davranışlara Maruz Bırakılma Durumu		
Maruz Bırakılıyor	9	15.8
Maruz Bırakılmıyor	48	84.2
Toplam	57	100,0

Çizelge 1'de yetiştirme yurdunda kalan ergenlerin şiddete uğrama sıklığı verilmiştir. Buna göre, ergenlerin fiziksel, duygusal-sözel ve istenmeyen davranışları kapsayan şiddet türlerinin tümüne maruz kaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Yaşanan bu şiddet türlerinin bir kısmı nadiren (bir suç aletiyle yaralama gibi) bir kısmı da sıklıkla (küfür gibi) gerçekleşmektedir. Genel olarak araştırmaya katılan ergenlerin %26.3'ü fiziksel, %78.9'u duygusal-sözel ve %15.8'i istenmeyen davranışları kapsayan şiddet türlerine sıklıkla maruz kaldığı görülmektedir.

Çizelge 2: Yetiştirme Yurdunda Kalan Ergenlerin Yurtta Kalan Arkadaşlarına Sıklıkla Fiziksel/Duygusal-Sözel ve İstenmeyen Davranışları İçeren Şiddeti Uygulama Durumu

Fiziksel Şiddet Uygulama Durumu	Sayı	%
Uyguluyor	28	49.1
Uygulamıyor	29	50.9
Duygusal-Sözel Şiddet Uygulama Durumu		
Uyguluyor	38	66.7
Uygulamıyor	19	33.3
İstenmeyen Davranışları Uygulama Durumu		
Uyguluyor	13	22.8
Uygulamıyor	44	77.2
Toplam	57	100,0

Çizelge 2'de yetiştirme yurdunda kalan ergenlerin yurtta kalan diğer arkadaşlarına şiddet uygulama sıklığı verilmiştir. Buna göre, ergenlerin fiziksel, duygusal-sözel ve istenmeyen davranışları kapsayan şiddet türlerinin tümünü arkadaşlarına uyguladığı sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmaya katılan ergenlerin %49.1'i fiziksel (Çizelge 2), %66.7'si duygusal-sözel (Çizelge 2) ve %22.8'i istenmeyen davranışları içeren (Çizelge 2) şiddet türlerini yurtta kalan diğer arkadaşlarına sıklıkla uygulamaktadır.²⁾

Yetiştirme yurdunda kalan ergenler arasında yaşanan şiddet bazı değişkenler açısından bakıldığında genel olarak değişkenlerle şiddet davranışı arasında bir bağlantı bulunamamıştır. Ancak bazı değişkenlerin yüzde-

leri arasındaki fark anlamlı bulunmuştur ($p < 0.005$). Bu değişkenlerden biri cinsiyettir.

Çizelge 3: Yetiştirme Yurdunda Kalan Ergenlerin Cinsiyete Göre Yurtta Kalan Arkadaşları Tarafından Sıklıkla İstemediği Davranışlara Maruz Kalma Durumu

	İstemediği Davranışlara Maruz Kalıyor		İstemediği Davranışlara Maruz Kalıyor		Toplam
	Sayı	%	Sayı	%	
Kız	0	0	19	39.6	19 33.3
Erkek	9	100	29	60.4	38 66.7
Toplam	9	100	48	100	57 100

$\chi^2 = 5,344$ $p < 0.05$

Çizelge 3'e göre, erkekler kızlara göre daha fazla arkadaşları tarafından istemediği davranışlara maruz bırakılmaktadır. İstemediği davranışlara maruz bırakılma, bir miktar cinsel şiddeti de barındırmakta ancak tamamen bu şiddet türünü değil, örneğin "zorla ödevini yaptırmak, bir yere göndermek..vs" gibi davranışları da kapsamaktadır. Kızların hiçbirinin bu tür davranışa maruz kalmadığını ifade etmesiyle sosyal servis görevlilerinin ifadeleri de uyumludur. Erkek yetiştirme yurdunda çalışan ve daha önce burada çalışma deneyimi olan sosyal servis görevlileri, bu tür şiddetten (cinsel şiddet) daha fazla bahsederken, kız yetiştirme yurdunda çalışanlar bu tür şiddetin hiç olmadığını ifade etmiştir. Toplumsal

faktörlerin bu sonuçta etkili olabileceği düşünülmektedir.

Çizelge 4: Yetiştirme Yurdunda Kalan Ergenlerin Cinsiyete Göre Sıklıkla Duygusal-Sözel Şiddet Uygulama Durumu

	Duygusal-Sözel Şiddet Uyguluyor	Duygusal-Sözel Şiddet Uygulamıyor	Toplam
	Sayı %	Sayı %	
Erkek	30 78.9	8 42.1	38 66.7
Kız	8 21.1	11 57.9	19 33.3
Toplam	38 100	19 100	57 100

$\chi^2 = 7,737$ $p < 0.05$

Çizelge 4'e göre erkekler kızlara göre arkadaşlarına daha fazla duygusal-sözel şiddet uygulamaktadır. Hazler (1996)'e göre erkekler fiziksel baskınlığı hedeflerken, kızların zorbalık davranışı sözel ve sosyal baskınlık kurmayla gerçekleşir. Bu durumun araştırma yapılan yetiştirme yurtları için geçerli olmadığı, her tür şiddetin erkekler tarafından daha sıklıkla uygulandığı anlaşılmaktadır.

Çizelge 5: Yetiştirme Yurdunda Kalan Ergenlerin Ailesiyle Görüşme Durumuna Göre Sıklıkla Duygusal-Sözel Şiddete Uğrama Durumu

Ailesiyle Görüşme Durumu	Duygusal-Sözel Şiddete Uğruyor	Duygusal-Sözel Şiddete Uğramıyor	Toplam
	Sayı %	Sayı %	Sayı %
Görüşüyor	38 84.4	7 58.3	45 78.9
Görüşmüyor	7 15.6	5 41.7	12 21.1
Toplam	45 100	12 100	57 100

$\chi^2= 3.886$ $p<0.05$

Çizelge 5'te aileyle görüşmenin, duygusal-sözel şiddete uğrama ve duygusal-sözel şiddet uygulama açısından etkili bir değişken olduğu görülmektedir. Ailesiyle görüşen ergenler içinde, duygusal-sözel şiddete uğrayan ve bu tür şiddeti uygulayanlar daha yüksek bir orana sahiptir. Aileyle görüşmenin şiddete uğramayı etkileyen önemli bir değişken olduğu anlaşılmaktadır. Bu kurumlarda kalan çocuk ve ergenlerin ilgi ve sevgiye olan gereksinimi, birbirleriyle kuruma gelen yabancıların dahi ilgisini çekmek için yarış halinde olduğu bilinmektedir. Dolayısıyla bu sonuca ulaşılmasının nedeninin, ailesiyle görüşenlerin, ailesiyle görüşmeyenler tarafından "imrenilen, kıskanılan" bir konumda olması, bazen de kızgınlık yaratması nedeniyle, görüşenlerin görüşmeyenlere göre yurtta kalan arkadaşlarından daha fazla duygusal-sözel şiddet görmesi olduğu düşünülebilir.

Çizelge 6: Sportif Etkinliklere Katılıma Göre Arkadaşlarına Sıklıkla İstemediği Davranışları Uygulama Durumu

Sosyo-kültürel, sanatsal, sportif etkinliklere Katılımı	İstenmeyen Davranışları Uyguluyor		İstenmeyen Davranışları Uygulamıyor		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Katılıyor	5	38.5	36	81.8	41	71.9
Katılmıyor	8	61.5	8	18.2	16	28.1
Toplam	13	100	44	100	57	100

$\chi^2= 9.343$ $p<0.05$

Çizelge 6'da ergenlerin sportif etkinliklere katılıma göre arkadaşlarına sıklıkla istemediği davranışları uygulama durumu verilmiştir. Sosyo-kültürel, sanatsal, sportif etkinliklere katılan ergenler, yurtta kalan diğer arkadaşlarına istenmeyen davranışları kapsayan şiddet türlerini (cinsel şiddet ve ergenin yapmak istemediği halde arkadaşları tarafından yapmaya zorlanılan her türlü davranış) daha az düzeyde uygulamaktadır. Bu tür etkinliklere katılma, şiddet uygulamamaya olumlu bir katkı vermektedir. yetiştirme yurdunda sosyo-kültürel, sanatsal ve sportif faaliyetlerde yer alanlar, bu faaliyetlerde yer almayanlara göre daha düşük düzeyde arkadaşlarını istemediği davranışlara maruz bırakma davranışında bulunmaktadır denilebilir. Daha önce de belirtildiği gibi, bu tür etkinliklerin ergenleri şiddete yönelmeden koruduğu, olumlu bir etki yarattığı düşünülmektedir. Ancak, bu olumlu

etki, etkinliğin niteliğiyle de yakından ilişkilidir. Yetiştirme yurdunda kalan ergenler, faaliyetlere yönlendirilirken bu tür hususlar göz önünde bulundurulmalıdır.

Araştırmada elde edilen diğer bazı sonuçlardan da tablo kullanılmadan kısaca bahsedilecektir. Buna göre, ergenlerin şiddete uğradığında ne hissettiği ve ne yaptığına bakıldığında şu sonuçlara ulaşılmıştır: Ergenler şiddete maruz kaldığında genellikle olumsuz duygular yaşamaktadır. Şiddete maruz kalan ergenler bu durumu her ne kadar çoğunlukla sosyal servis görevlileriyle paylaşırsa da arkadaşlarıyla paylaşma oranı (%28.1) da yüksektir. Şiddete maruz kalan ergenler genellikle bunu kimseye söylememe eğilimindedir ve bunun yanında pasif yanıtlardan çok aktif yanıtlarla (durmasını istemek gibi) şiddete karşılık vermiştir. Ergenler, arkadaşlarına şiddet uygulandığında da bir biçimde müdahale etmektedir. Şiddet yoluyla saldırıya uğrayanların sıklıkla yaşadığı tepkiler, şok, yoğun sıkıntı, dehşet, aşağılanmışlık, güçsüzlük ve incinme hissidir, bu nedenle saldırıya uğramış kişiyle ilk karşılaşmanın kriz ve krize müdahale konusunda bilgi sahibi olması gerekir (Palabıyıköğlu, 2000: 109). Sayar (2005), yetiştirme yurtlarında kalan ergenlerin sorunlarını en fazla kendilerinin çözmeye çalıştığını ve stresle başa çıkmada aktif başa çıkma tarzlarını kullandığını bulmuş-

tur. Ergenlerin şiddet sorununu çözmeye kendilerinin çözüm arayışına giriyor olması, onların genellikle kendi sorunlarını kendilerinin çözmek zorunda kalışından ve yaşadıkları travmatik olaylar nedeniyle krizleri aşmada kendilerini nasıl harekete geçireceklerini doğru ya da yanlış biçimde öğrenmiş olduklarından kaynaklanıyor olabilir. Bu nedenden dolayı ergenler, onlara şiddet uygulandığında kendi çözüm yollarına başvurmaktadır. Bu çözümlerin şiddet sorununu büyütebileceği, şiddetin zararlarını artırabileceği unutulmamalıdır.

Yetiştirme yurdunda kalan ergenlerin kaldığı yetiştirme yurdundaki şiddet sorununu ve buna yönelik uygulamalarını anlamaya ilişkin sonuçlara göre, ergenler, kaldığı yetiştirme yurdunda şiddetin büyük bir sorun olduğunu ancak sosyal servis görevlileri ve yöneticilerin soruna hiç ilgi göstermediğini ya da çok az ilgi gösterdiğini düşünmektedir. Ergenlere göre sosyal servis görevlileri ve yöneticiler şiddet sorunu çözmeye çok başarılı değildir. Ergenlerin yurda olan sevgisi şiddet yüzünden nispeten azalmıştır ve şiddet yüzünden yurdun belli alanlarından uzak durmaktadır. Ergenlerin önemli bir kısmı kendini kaldığı yurtda güvende, değerli ve mutlu hissetmemektedir.

Şiddet uygulayan ergenlerin şiddet uyguladıktan sonra ne hissettiğine ilişkin görüşleri alındığında, şiddet

uygulayan ergenlerin yaptığı davranıştan memnun olmadığı anlaşılmıştır. Ergenlerin şiddet uygulayanlar ve şiddet davranışına ilişkin ne düşündüğüne bakıldığında ise şu sonuçlara ulaşılmıştır: Ergenler şiddet uygulayanlar hakkında genel olarak olumsuz düşüncelere sahip olsalar da olumlu düşünenlerin dikkate değer bir oran taşıması önemlidir. Olweus (1999)'a göre arkadaşlarına zorbalık yapan çocuklar davranışlarını normal bir davranış olarak görmekte, kurbanlarına karşı çok az empati duymaktadır. Zarar verdiği kişinin bunu hak ettiğini düşünmek, mutlu olmak, hiçbir şey hissetmemek ve eğlenceli olduğunu düşünmek zorbaca tabir edilen davranış biçimlerine uymaktadır.

Ergenler şiddetin zararlı bir davranış olduğunu düşünmektedir (%56.1). Ancak ergenlerin bir kısmı da şiddetin bazı durumlarda gerekli olabileceğini savunmuştur (%31.6).

Bu sonucu destekleyen bir gözlem olarak soru kâğıdının uygulandığı sırada yaşananların aktarılmasının önemli olduğu düşünülmüştür. Okul devamsızlığın hayli fazla yaşandığı bu kurumda ergenlere ancak saat 23.00'de ulaşılabilceği, o saatte kuruma geldikleri ifade edilmiştir. Gerçekten de araştırmacının "etüt saatini (19.00)" esas alarak gittiği her iki ziyaret başarısız sonuçlanmıştır, çünkü etüt odasındaki çocuk sayısı bir elin parmaklarını geçmemekteydi.

İşte bu nedenle daha sonra daha geç bir saatte gidilmiştir ve şans eseri "Kurtlar Vadisi" adlı dizinin o gün o saatlerde olması nedeniyle ergenlerin neredeyse tamamına ulaşılabilmiştir. Kuruma gidildiğinde TV odasında biriken kalabalık çocuk grubunun büyük bir dikkat ve merakla diziyi izlediği ve dizi bitene kadar da soru kâğıdını yanıtlamaya yanaşmadığı görülmüştür. Ancak bazıları reklam kuşağında soru kâğıdını yanıtlamaya girişmiştir. Araştırma konusunun ve TV dizisi "Kurtlar Vadisinin" her ikisinin de konusunun şiddet olması, ergenlerin konuya olan ilgi ve merakını artırmıştır. Onlara izledikleri diziyi ilgili olarak ne hissettikleri sorulduğunda (ki karşılaşılan manzara da sormaya gerek yoktu) hep bir ağızdan çok sevdiklerini, asla kaçırmadıklarını, öleceklerini bilseler yine izleyeceklerini haykırmışlardır. Ergenlerin şiddeti öğrendiği bir başka toplumsallaşma etmeni olan medya, hiçbir soruya gerek kalmadan ne derece etkili olabildiğini gözler önüne sermiştir. Çünkü bu diziyi izlemede kararlı olan ve çok sevdiklerini söyleyen bu gençlerin bazıları uyguladıkları şiddeti yalnızca kâğıda dökmekle kalmamış adeta övünürcesine bunu sesli biçimde dile getirmiştir. Araştırmacı, gizlilik ilkesinden bahsederken kimi ergenler şiddet uyguladığını neden gizlemesi gerektiğini dahi sorgulamıştır. Şiddet öylesine normalleştirilmiş ve kanıksanmıştır ki,

bunu yüksek sesle ifade etmek oldukça olağan karşılanmıştır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışmanın amaçları doğrultusunda yetiştirme yurdunda kalan ergenler arasında şiddetin yaşanma sıklığına bakıldığında ergenler arasında fiziksel, duygusal-sözel ve istenmeyen davranışları kapsayan şiddet türlerinin tümünün yaşandığı sonucuna ulaşılmıştır. Yaşanan bu şiddet türlerinin bir kısmı nadiren (bir suç aletiyle yaralama gibi) bir kısmı da sıklıkla (küfür gibi) gerçekleşmektedir. Genel olarak araştırmaya katılan ergenlerin %26.3'ü fiziksel, %78.9'u duygusal-sözel ve %15.8'i istenmeyen davranışları kapsayan şiddet türlerine sıklıkla maruz kalmaktadır. Bununla birlikte araştırmaya katılan ergenlerin %49.1'i fiziksel, %66.7'si duygusal-sözel ve %22.8'i istenmeyen davranışları içeren şiddet türlerini yurtta kalan diğer arkadaşlarına sıklıkla uygulamaktadır. Daha önce de ifade edildiği gibi "sıklıkla" deyimini "her gün ve haftada en az bir kez" anlamında kullanılmıştır ve şiddetin sıklık bakımından ulaşabileceği en ciddi boyutu ifade etmekte, literatürde "akran zorbalığı" sınıflamasına girmektedir.

Yetiştirme yurdunda kalan ergenler arasında yaşanan şiddet bazı değişkenler açısından bakıldığında genel olarak değişkenlerle şiddet davranışı arasında bir bağlantı bulunamamıştır. Ancak bazı değişkenlerin yüzde-

leri arasındaki fark anlamlı bulunmuştur ($p<0.005$). Bu değişkenlerden biri cinsiyettir. Buna göre, erkeklerle kızlara göre daha fazla arkadaşları tarafından fiziksel ve duygusal-sözel şiddet uygulanmakta ve yine erkekler kızlara göre arkadaşlarına daha fazla duygusal-sözel şiddet uygulamaktadır. Aileyle görüşme, duygusal-sözel şiddete uğrama ve duygusal-sözel şiddet uygulama açısından etkili bir değişkendir. Ailesiyle görüşen ergenler içinde, duygusal-sözel şiddete uğrayan ve bu tür şiddeti uygulayanlar daha yüksek bir orana sahiptir. Derslerinde başarılı olan ergenler arasında fiziksel şiddet uygulayanların oranı daha yüksek görünmektedir. Sosyo-kültürel, sınıfsal, sportif etkinliklere katılan ergenler, yurtta kalan diğer arkadaşlarına duygusal sözel şiddeti ve istenmeyen davranışları kapsayan şiddet türlerini (cinsel şiddet ve ergenin yapmak istemediği halde arkadaşları tarafından yapmaya zorlanan her türlü davranış) daha az düzeyde uygulamaktadır. Bu tür etkinliklere katılma, şiddet uygulamamaya olumlu bir katkı vermektedir.

Öneriler

- Yetiştirme yurdunda kalan ergenler arasında her tür şiddetin yaşandığı ve bu durumun sıklıkla gerçekleştiği sonucuna dayalı olarak öncelikle yetiştirme yurtlarında şiddetin nicelik ve niteliğinin ortaya konması için geniş çaplı

araştırmalar yapılmalıdır ve bu araştırmalar sistematik hale getirilerek belli aralıklarla tekrarlanmalıdır. Çünkü, her kurumun kendine özgü şiddet karakteristikleri olacak ve müdahale biçimleri de o ölçüde farklılaşacaktır. Belli aralıklarla araştırmaların tekrarlanması ise şiddeti azaltmada ne ölçüde aşama kaydedildiğini gösterecektir.

- Şiddetin ve nadiren de olsa ağır yaralamaları içeren şiddetin, sık yaşanıyor olması öncelikle yetiştirme yurtlarında krize müdahale planının olması gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır. Kurbanın güvenliği, hem kurbanın hem uygulayanın duygularının paylaşılması, kavgaya acil müdahale bu planın içeriğini oluşturan en önemli unsurlar olmalıdır.
- Sosyal servis görevlilerine ve diğer personele şiddet ve önleme yollarıyla ilgili meslek içi eğitim verilmelidir. Sosyal servis görevlileri özel olarak okul temelli şiddet önleme programları, sosyal beceri eğitimi gibi konularda eğitim almak üzere teşvik edilmelidir.
- Her üç düzeyde (birincil, ikincil ve üçüncül) geliştirilecek önleme programları için alanda çalışan sosyal servis görevlileri ve üniversitede konusunda uzman akademisyenlerden yararlanılmalıdır.

KAYNAKLAR

- Aydın, B. (2005). **Çocuk ve Ergen Psikolojisi**. 2. Baskı. İstanbul, Atlas Yayın-Dağıtım.
- Bıyıklı, L.(1976). "Korunmaya Muhtaç Çocukların Gelişim ve Uyum Sorunları". **Yayınlanmamış Doktora Tezi**. A.Ü. Eğitim Fakültesi. Ankara.
- Cılga, I. (1989). **Korunmaya Muhtaç Gençlerin Sorunları ve Yetiştirme Yurtları**. Ankara, T.C. Başbakanlık Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü Gençlik Hizmetleri Daire Başkanlığı.
- Cılga, I. (1994) **Gençlik ve Yaşam Niteliği**. Ankara, Gençlik ve Spor Bakanlığı Yayınları.
- Çok, F. (1993). "Üniversite Öğrencilerinin Arkadaşlık İlişkileri ve Bunun Ana-baba Tutumlarıyla İlişkisi: A.Ü. Eğitim Bilimleri Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma". **Yayınlanmamış Doktora Tezi**. A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi. Eğitimde Psikolojik Hizmetler Anabilim Dalı. Ankara.
- Deveci, S.E., Açık, Y. (2002). "İlköğretim Öğrencilerinin Fiziksel Şiddete Maruziyetleri ve yaklaşımları". <http://www.dicle.edu.tr/halks/m9.29.htm>.
- Duman, N. (2000) "Ankara Liselerinde Çeteye Katılma Potansiyeli Olan Öğrenci Grupları ve Okul Sosyal Hizmeti". Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. **Yayınlanmamış Doktora Tezi**. Ankara.
- Etyemez, R. (2005) "Çocuklar Şiddet Tehdidi Altında". **Dünya Çocuklarının Durumu**. Ankara, UNICEF.
- Hazler, R.J. (1996). **Breaking The Cycle of Violence: Interventions for Bullying and Victimization**. Washington, D.C, Accelerated Development.

- Kamptner, N.L. (1998). "Identity Development in Late Adolescence: Casual Modeling of Social and Familial Influences". *Journal of Youth and Adolescence*, 16(3), 247-264.
- Köknel, Ö. (2000). **Bireysel ve Toplumsal Şiddet**. İstanbul, Altın Kitaplar Yayınevi.
- Lorber, R., D.K. Felton, I.B. Reid. (1984). "A Social Learning Approach to the Reduction of Coercive Process in Child Abuse Families: A Molecular Analysis. *Advances in Behavior Research and Therapy*. 6, 29-45.
- Lore, R.K. ve Schultz, L.A. (1996). "İnsan Saldırganlığının Kontrolü: Karşılaştırmalı Bir Yaklaşım". Çeviren Hatice Karaçanta. *Türk Psikoloji Bülteni*, 2(5), 28-24.
- Matson, J.L. (1989). **Social Learning Approaches to the Treatment of Emotional Problems**. Toronto, Lexington Boks.
- Okman, S. (1999). "Ergenlik Dönemindeki Öfke İfade Tarzlarının Kendilik İmgesiyle Bağlantısının İncelenmesi". M.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**. İstanbul.
- Öğülmüş, S. (1995) "Okullarda (Liselerde) Şiddet ve Saldırganlık". **Yayınlanmamış Araştırma Raporu**. Ankara.
- Palabıyıkoğlu, R. (2000) "Durumsal Yaşam Krizleri: Travmatik Deneyimler". **Kriz ve Krize Müdahale**.. Ankara, A.Ü. Psikiyatrik Kriz Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları No:6.
- Pişkin, M. (2002). "Okul zorbalığı: Tanımı, türleri, ilişkili olduğu faktörler ve alınabilecek önlemler". **Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri / Educational Sciences: Theory & Practice**, 2(2), 531-562.
- Pişkin, M. (2003). "Okullarımızda yaygın bir sorun: Akran Zorbalığı". **VII. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi Bildirileri**.. Ankara, Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği.
- Punar, H. (1988). "16-18 Yaş Grubu Korunmaya Muhtaç Çocukların Kaygı ve Uyum Düzeyleri". **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**. A.Ü.S.B.F. Ankara.
- Saral, Ş.H. (1990). "Samsun Çocuk Yuvası Örneğinde Korunmaya Muhtaç Çocukların Davranış Sorunları ve Sosyal Hizmetin Müdahale Yaklaşımları". Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**. Ankara.
- Sayar, Ercan. (2005). "Yetiştirme Yurtlarında Strese Yol Açan Faktörler ve Ergenlerin Stresle Başa Çıkma Tarzları". Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**. Ankara.
- Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'nun Kurulmasına Dair Kanun** (1983) (2828 S.K.). Resmi Gazete, 18059 27 Mayıs 1983.
- Tezcan, M. (1996). "Bir Şiddet Ortamı Olarak Okul". *Cogito*, 67, 391-406.
- Turam, E. (1996). "TV'deki Şiddetin Çocuklara Etkileri Üzerine Farklı Bir Bakış". *Cogito*, 67, 391-406.
- Uluğtekin, S. (1991). **Hükümlü Çocuk ve Yeniden Toplumsallaşma**.. Ankara, Bizim Büro Yayınevi.
- Ünlü, E. (1987). "Korunmaya Muhtaç Çocuklar İçin Kurum Bakımı Örneğinde Sosyal Hizmette Bir Değerlendirme Araştırması". **Yayınlanmamış Doktora Tezi**. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.

Yörükoğlu, A. (1987).**Gençlik Çađı.**
Ankara, Türkiye İş Bankası Kültür Yayın-
ları.

<http://cemca.org/books/chap13.htm>.29.0
1.2006

[http://saglik.tr.net/ruh_sagligi_genclik_sid
det_1.shtml](http://saglik.tr.net/ruh_sagligi_genclik_sid_det_1.shtml) 31.01.06